

Håglöshet till 100%

"Stilla vatten" av Lars Norén

Scen: Hjalmar Bergman Teatern, Riksteatern, 29/1 2003

Regi: Lars Norén

Scenografi/kostym: Charles Koroly

Ljusdesign: Erik Berglund

Medverkande: Per Burell, Bengt CW Carlsson, Etienne Glaser, Annika Hallin, Eva Millberg, Charlotta Larsson, Stefan Sauk.

Speltid: Drygt 2 timmar utan paus.

Ramen för pjäsen är denna: tre par är samlade till en middagsbjudning hos den ekonomiskt välbärgade judiske brottmålsadvokaten Daniel Stern. Daniels bror Jonas som är psykiskt sjuk deltar också även om han inte är inviterad. Under kvällen talar de sju personerna - där de flesta tillhör 40-talistgenerationen - om sina liv, livshistorier, drömmar, existentiella problem och så vidare.

En berättelse i traditionell mening är det inte frågan om då det inte händer så mycket vare sig på det yttre eller inre planet. Utvecklingen från början till slutet består huvudsakligen i att personernas sociala fasad får lite sprickor och glipor men eftersom detta gäller alla personerna åstadkommer det egentligen ingen förändring. Man kan säga att pjäsen i stort sett slutar där den började fast vi så dags har lärt känna personernas tankar och känslor lite mer.

Tematiskt påminner Noréns pjäs om Tjechovs skildringar av de ryska godsägarnas tråkiga och håglösa liv på vischan för 100 år sen. Scenografin är något så sällsynt som en stram och snygg och oerhörd vällyckad parodi på de mest sterila avarterna av modernt svensk möbeldesign. Scenbilden är en fascinerande ful pärla! Bravo!

Tekniskt sett är det annars fråga om en ko-

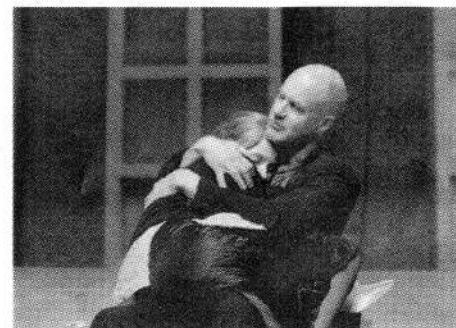
medi men utan huvudperson och utan handling. Det vill säga att det inte finns en dramatisk motor i texten och därmed inte heller någon utvecklingsrörelse i teaterföreställningen, vare sig för den enskilda rollen eller rollerna som grupp/kollektiv. Enkelt sagt kan man säga att dramatik uppstår av skillnaden mellan det förväntade och det faktiska resultatet av en handling. När det rör sig om samma typ av "stillaståndsdramatik", vilket man ofta har sett i den absurda teatertraditionen, smälter det förväntade och det faktiska samman. Pjäsen är ironisk (postironisk) då rollerna redan innan de utför en handling vet att handlingen leder till det resultat som de förväntade sig: nämligen ingenting. Och därför konstaterar de alltid efteråt att då fanns det i själva verket ingen anledning att utföra handlingen. Men det visste de ju redan innan de påbörjade handlingen. Och när man därtill lägger att de vet att de inte vet vad de vill ha och inte längre drömmer om något, ja då förstår man att de känner att de lever ett ganska tomt och likgiltigt liv.

Man kan alltså säga att Lars Noréns "Stilla vatten" handlar om ingenting. Och det är ju egentligen en ganska märklig ambition att ha inom skådekonsten: att vilja skildra "ingenting". Varför ska man beskriva "ingenting"? Argumentet för detta kunde vara att känslan av "ingenting", "stillestånd", "dödläge", brist på föreställningar om framtiden och liknande är en sorts samtidskänsla och det därför skulle vara värdefullt att bara rita en bild av eller helt enkelt bara rapportera om känslan ungefär som en journalist som berättar om dagens alla små - och i stort set likgiltiga - händelser. I alla fall har de ingen större betydelse än att de är glömda i morgon om inte de just har drabbat mig. Men är detta ett konstnärligt värdefullt förhållningssätt?

Texten och pjäsen får en märkvärdig ton-

årsdoft: ju mer håglös och deprimerat ju mer autentisk. Det autentiska eller äkta i teaterupplevelsen antas vara rätt fram proportionellt med kvantiteten av håglöshet och depression. Men författaren är vuxen (d.v.s. gammal) och skådespelarna likaså (med ett enda deprimerande och melodramatiskt undantag som jag inte ska fördärva nöjet av genom att avslöja det). Rollerna är skrivna som en sorts förvuxna tonåringar och kanske ÄR det den kollektiva karaktären på vuxenrollen i dag? Rent psykiatriskt betyder det bara att vuxna människor inte är vuxna i alla fall. Detta debatteras ofta: att 40-talisterna är och förblir tonåringar med allt vad det innebär av emotionell instabilitet, bristande ansvarskänsla, alltför liten empati, en obruten kedja av kärlekskriser och så vidare.

Det är som om Lars Norén ser kollektivt/samhället som en massa individer i kris och av den orsaken försöker begripa det nutida samhället utifrån individualpsykologin (byggd på psykoanalysen). Men ger detta en värdefull bild av dagens samhälle? Misstänker vi att utrikesminister Anna Lindh bara är en liten tonårsflicka som handlar som hon gör därför att hon djupast sett är deprimerad? Eller att president Bushs verkliga problem är att han tycker (och tycker om!) att livet är meningslöst och att det därför är roligt för honom att ge sig på Irak på samma sätt som tonåringar kan ha nöje av att hoppa på huvudet av en handikappat man i rullstol? Är det samma sak? Är det ett vettigt tänkesätt? Jag tycker inte det! Tankegången leder inte till någon insikt eller förståelse. Meningen med att skaffa sig insikt och förståelse är de ska leda till handlingar som åstadkommer att man blir (mer) tillfreds. Norén skildrar tre par/en grupp (och en däre) som inte har denna förmåga. Och varför hade de inte den? Det vill jag gärna veta. Jag har aldrig sett en grupp som

Annika Hallin och Stefan Sauk i Lars Noréns pjäs "Stilla vatten", 29/1 2003. Foto: Mathias Johansson

denna i verkligheten som fungerar så dåligt. Jo förresten: en gång när jag besökte en kompis som hade hamnat på psyket med en akut psykos. Patientgruppen där funkade väldigt dåligt.

Men tillbaka till Norén. Om han beskriver ett verkligt fenomen, problem eller en verklig känsla i sin pjäs, måste han ändå göra sig det lilla besväret att fråga efter och försöka svara på VARFÖR livet ändå har gått så illa för denna ekonomiskt sett välmående grupp. Det konstnärliga värdet av föreställningen (och texten) avtar proportionellt med de bristande förklaringsförsöken. Om man bara vill skildra kris, elände och stillestånd utan någon förklaringsram finns det bättre och mer upprivande dramatik i att skildra fattiga barns liv i exempelvis Calcutta eller Kosovo.

Det jag vill fram till är att pjäsens allmänmänskliga problematik är obefintlig - i alla fall sett ur mitt liv och jag misstänker att det samma gäller för stora delar av publiken. Är obefintligheten en katastrof? Nej egentligen inte. Pjäsen ligger intellektuellt i nivå med Eva Rydbergs folklustspel även om den gör anspråk på att vara en värdefull och allvarlig beskrivning. Anspråk på relevans görs också genom att låta alla utom en av rollerna ha en tydlig judisk kulturell bakgrund.

Jesper Lange